HOTĂRÂREA CURȚII (Marea Cameră)

24 mai 2011 *

În cauza C-61/08,

având ca obiect o acțiune în constatarea neîndeplinirii obligațiilor formulată în temeiul articolului 226 CE, introdusă la 13 februarie 2008,

Comisia Europeană, reprezentată de domnii G. Zavvos și H. Støvlbæk, în calitate de agenți, cu domiciliul ales în Luxemburg,

reclamantă,

susținută de:

Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, reprezentat de domnul S. Ossowski, în calitate de agent,

intervenient,

* Limba de procedură: greaca.

împotriva

Republicii Elene, reprezentată de domnul V. Christianos, precum și de doamnele E.-M. Mamouna și A. Samoni-Rantou, în calitate de agenți, cu domiciliul ales în Luxemburg,

pârâtă,

susținută de:

Republica Cehă, reprezentată de domnul M. Smolek, în calitate de agent,

Republica Franceză, reprezentată de domnii G. de Bergues și B. Messmer, în calitate de agenți,

Republica Lituania, reprezentată de domnul D. Kriaučiūnas și de doamna E. Matulionytė, în calitate de agenți,

Republica Slovenia, reprezentată de doamnele V. Klemenc și Ž. Cilenšek Bončina, în calitate de agenți,

Republica Slovacă, reprezentată de domnul J. Čorba și de doamna B. Ricziová, în calitate de agenți,

interveniente,

CURTEA (Marea Cameră),

compusă din domnul V. Skouris, președinte, domnii A. Tizzano, J. N. Cunha Rodrigues, K. Lenaerts, J.-C. Bonichot, A. Arabadjiev (raportor) și J-J. Kasel, președinți de cameră, doamna R. Silva de Lapuerta, domnii E. Juhász, G. Arestis, M. Ilešič, doamna C. Toader și domnul M. Safjan, judecători,

avocat general: domnul P. Cruz Villalón,
grefier: domnul M.-A. Gaudissart, șef de unitate,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 27 aprilie 2010,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 14 septembrie 2010,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Prin cererea introductivă, Comisia Comunităților Europene solicită Curții să constate că, prin impunerea unei condiții de cetățenie pentru accesul la profesia de notar și prin netranspunerea, în ceea ce privește această profesie, a Directivei 89/48/CEE a Consiliului din 21 decembrie 1988 privind sistemul general de recunoaștere a diplomelor de învățământ superior acordate pentru formarea profesională cu durata minimă de trei ani (JO 1989, L 19, p. 16, Ediție specială, 05/vol. 2, p. 76), astfel cum a fost modificată prin Directiva 2001/19/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 14 mai 2001 (JO L 206, p. 1, Ediție specială, 05/vol. 6, p. 60, denumită în continuare „Directiva 89/48"), Republica Elenă nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolelor 43 CE și 45 CE, precum și al Directivei 89/48.

Cadrul juridic

Dreptul Uniunii

2 Al doisprezecelea considerent al Directivei 89/48 prevedea că „sistemul general de recunoaștere a diplomelor de învățământ superior nu aduce atingere dispozițiilor articolului [45 CE]".

3 Articolul 2 din Directiva 89/48 avea următorul cuprins:

„Prezenta directivă se aplică oricărui resortisant al unui stat membru care dorește să-și exercite, cu statut de independent sau de salariat, o profesie reglementată în statul membru gazdă.

Prezenta directivă nu se aplică în cazul profesiilor care fac obiectul unei directive speciale care stabilește o recunoaștere reciprocă a diplomelor între statele membre."

4 Profesia de notar nu a făcut obiectul niciunei reglementări de tipul celei vizate la respectivul articol 2 al doilea paragraf.

5 Directiva 89/48 prevedea un termen de transpunere care expira, conform articolului 12 din aceasta, la 4 ianuarie 1991.

6 Directiva 2005/36/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 7 septembrie 2005 privind recunoașterea calificărilor profesionale (JO L 255, p. 22, Ediție specială, 05/vol. 8, p. 3) a abrogat, în temeiul articolului 62 din aceasta, Directiva 89/48 cu efect de la 20 octombrie 2007.

7 Considerentul (41) al Directivei 2005/36 prevede că aceasta „nu aduce atingere aplicării articolului 39 alineatul (4) [CE] și a articolului 45 [CE], în special în ceea ce privește notarii".

Reglementarea națională

Organizarea generală a profesiei de notar

8 În ordinea juridică elenă, notarii își exercită funcția în cadrul unei profesii liberale. Organizarea acestei profesii este reglementată de Legea 2830/2000 din 16 martie 2000 (FEK A' 96/16.3.2000, denumită în continuare „Codul notarilor").

9 Potrivit articolului 1 alineatul 1 din codul menționat, notarul are ca atribuție, în special, să redacteze și să păstreze documentele constitutive sau care servesc ca mijloc de probă pentru anumite acte juridice, să aplice formula executorie pe aceste documente, să vizeze documente private în vederea dobândirii de către acestea a datei certe și să certifice autenticitatea semnăturii oricărei persoane interesate.

10 Aceeași dispoziție definește notarul ca un „agent public neremunerat" în sensul că acesta este remunerat nu de stat, ci de clienții săi. Fiecare parte este liberă să aleagă un notar.

11 Numărul notarilor, repartizarea și reședința acestora sunt stabilite în conformitate în special cu articolele 2 și 17 din Codul notarilor. Prima dispoziție prevede că notarii își exercită funcția pe teritoriul circumscripției judiciare în care se află reședința lor.

12 Conform articolului 40 din Codul notarilor, onorariile notarilor, care cuprind o parte fixă și o parte variabilă în funcție de valoarea indicată în actul notarial în cauză, sunt stabilite prin decizie interministerială a ministrului economiei și al finanțelor, pe de o parte, și a ministrului justiției, pe de altă parte, cea mai recentă fiind Decizia 100692(1)/2009.

13 În temeiul articolului 153 din Codul notarilor, doi sau mai mulți notari titulari, a căror reședință este situată în aceeași circumscripție judiciară, își pot exercita atribuțiile sub forma unei societăți de drept civil.

14 Conform articolului 19 din Codul notarilor, pentru a putea fi numit candidat-notar în Grecia, persoana interesată trebuie, printre altele, să fie cetățean grec.

Activitățile notariale

15 În ceea ce privește diferitele activități ale notarului în ordinea juridică elenă, este cert că principala misiune a acestuia constă în întocmirea de acte autentice. Intervenția notarului poate fi astfel obligatorie sau facultativă, în funcție de actul care trebuie încheiat sub formă autentică. Prin această intervenție, notarul constată îndeplinirea tuturor condițiilor impuse de lege pentru realizarea actului în cauză, precum și capacitatea de folosință și de exercițiu a părților interesate.

16 Din articolul 438 din Codul de procedură civilă, inclus în capitolul VIII intitulat „Despre înscrisuri", rezultă că actul autentic este un înscris public întocmit de un agent public și care constituie dovada completă, opozabilă tuturor, a tot ceea ce se atestă ca fiind îndeplinit de agent sau în fața acestuia.

17 Actele notariale au forță executorie în temeiul articolului 904 alineatul 2 din Codul de procedură civilă. În plus, această dispoziție conferă o asemenea forță în special somațiilor și actelor recunoscute de lege ca titluri executorii. Pentru a beneficia de forță executorie, actele notariale trebuie, potrivit articolului 918 din același cod, să facă obiectul aplicării de către notar a formulei executorii.

18 În conformitate cu articolul 1 alineatul 2 din Legea 2318/1995 din 19 iunie 1995 privind Codul executorilor judecătorești (FEK A' 126/19.6.1995), executorul judecătoresc este competent să pună în executare deciziile judecătorești, precum și actele sau titlurile învestite cu formulă executorie.

19 În plus, din articolul 933 și următoarele din Codul de procedură civilă reiese că orice contestație privind căile de executare este înaintată instanței.

20 Rolul notarului în cadrul executării silite constă, în esență, în efectuarea vânzării la licitație, în conformitate cu articolele 959-981, 988 și 998-1021 din Codul de procedură civilă.

21 Potrivit dispozițiilor relevante ale codului menționat, titlul executoriu este mai întâi pus în executare de executorul judecătoresc, care trimite debitorului o somație de plată. Debitorul beneficiază de un termen pentru a se conforma somației. La expirarea acestui termen și dacă debitorul nu s-a conformat între timp somației, bunurile imobile în cauză fac obiectul unui sechestru prin act al executorului judecătoresc, urmat de transcrierea acestui act în registrul ipotecilor. Executorul judecătoresc stabilește apoi data vânzării la licitație, dacă este cazul, numește un notar și îi încredințează sarcina de a proceda la respectiva vânzare. În sfârșit, notarul efectuează vânzarea la licitație și, în caz de adjudecare, întocmește caietul de sarcini care conține delegația prețului în favoarea creditorilor și întocmește, dacă este cazul, tabloul creditorilor. În cazul unei contestații privind validitatea titlului executoriu, procedura executării silite sau creanța, aceasta este înaintată instanței în conformitate cu articolul 933 și următoarele din codul menționat.

22 În plus, anumite operațiuni trebuie încheiate prin act notarial, sub sancțiunea nulității. Este vorba în special de constituirea și de transferul drepturilor reale asupra imobilelor. În temeiul articolului 1033 din Codul civil, pentru transferul proprietății unui imobil trebuie să existe acordul dintre proprietar și dobânditor cu privire la transferul proprietății către acesta pentru o justă cauză, iar acest acord trebuie întocmit în forma unui act notarial. Există alte acte a căror validitate este supusă autentificării notariale, și anume, în special recunoașterea voluntară de paternitate, donația de imobile și legatele.

23 Notarul intervine de asemenea în materia dreptului societăților. Astfel, cu titlu de exemplu, actele de constituire a societăților pe acțiuni și a societăților cu răspundere limitată, precum și anumite acte de transformare și de fuziune ale acestor societăți trebuie, în conformitate cu dispozițiile relevante ale Legii 2190/1920 privind societățile pe acțiuni (FEK A' 37/30.3.1963) și ale Legii 3190/1955 privind societățile cu răspundere limitată (FEK A' 91/16.4.1955), să aibă forma notarială, sub sancțiunea nulității. În plus, constituirea societăților menționate este supusă aprobării ministrului pentru dezvoltare și, respectiv, tribunalului competent. Personalitatea juridică a acestora este dobândită prin publicarea statutelor, a actelor de constituire și a deciziei administrative de aprobare a statutelor în registrul societăților pe acțiuni sau în registrul societăților cu răspundere limitată, precum și în Jurnalul Oficial. De asemenea, crearea unei fundații, care trebuie făcută prin act notarial în temeiul articolului 109 din Codul civil, este supusă aprobării autorității competente în conformitate cu articolul 112 din acest cod.

Procedura precontencioasă

24 Comisia a fost sesizată cu o plângere privind condiția de cetățenie pentru accesul la profesia de notar în Grecia. După ce a efectuat o examinare a acestei plângeri, Comisia, prin scrisoarea din 14 noiembrie 2000, a pus în întârziere Republica Elenă, solicitându-i să își prezinte în termen de două luni observațiile în special cu privire la,

pe de o parte, conformitatea cu articolul 45 primul paragraf CE a respectivei condiții de cetățenie, precum și, pe de altă parte, netranspunerea Directivei 89/48 în ceea ce privește profesia de notar.

25 Prin scrisoarea din 27 februarie 2001, Republica Elenă a răspuns la respectiva scrisoare de punere în întârziere.

26 La 12 iulie 2002, Comisia a adresat o scrisoare de punere în întârziere complementară acestui stat membru, imputându-i că nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 43 CE și al articolului 45 primul paragraf CE, precum și al Directivei 89/48.

27 Statul membru menționat a răspuns la această scrisoare de punere în întârziere complementară prin scrisoarea din 8 octombrie 2002.

28 Întrucât a considerat neconvingătoare argumentele invocate de Republica Elenă, Comisia a adresat la 18 octombrie 2006 un aviz motivat acestui stat membru în care a conchis că acesta nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 43 CE și al articolului 45 primul paragraf CE, precum și al Directivei 89/48. Această instituție a invitat Republica Elenă să ia măsurile necesare pentru a se conforma avizului motivat în termen de două luni de la primirea acestuia.

29 Prin scrisoarea din 22 decembrie 2006, Republica Elenă a prezentat motivele pentru care considera că poziția susținută de Comisie nu era întemeiată.

30 În aceste condiții, Comisia a decis să introducă prezenta acțiune.

Cu privire la acțiune

Cu privire la admisibilitatea intervenției Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord

31 Republica Elenă consideră că memoriul în intervenție al Regatului Unit este inadmisibil, întrucât acesta nu conchide, cu încălcarea dispozițiilor articolului 40 al patrulea paragraf din Statutul Curții de Justiție și ale articolului 93 alineatul (4) din Regulamentul de procedură al acesteia din urmă, în sensul susținerii concluziilor Comisiei. Memoriul menționat ar fi de asemenea inadmisibil în măsura în care Regatul Unit s-ar fi referit, pe de o parte, numai la Directiva 2005/36, în condițiile în care prezenta acțiune are ca obiect Directiva 89/48 și, pe de altă parte, la articolul 39 alineatul (4) CE, această dispoziție fiind totuși străină obiectului litigiului.

32 Trebuie amintit în această privință că, potrivit articolului 40 al patrulea paragraf din Statutul Curții, concluziile cererii de intervenție pot avea ca obiect numai susținerea concluziilor uneia dintre părți.

33 De asemenea, articolul 93 alineatul (4) din Regulamentul de procedură prevede că intervenientul ia procedura în starea în care se află în momentul intervenției sale.

34 Concluzia la care ajunge Regatul Unit în memoriul în intervenție este formulată după cum urmează:

„[P]rofesia de notar intră în domeniul de aplicare al Directivei [2005/36]. Anumite activități exercitate de notari nu pot fi excluse din domeniul de aplicare al [respectivei]

directive decât dacă Curtea de Justiție conchide că aceste activități sunt acoperite de excepția menționată în considerentul (41) al [acestei] directive, în temeiul articolului 39 alineatul (4) CE și/sau al articolului 45 CE."

35 Este necesar să se constate că, în acțiunea sa, Comisia nu solicită Curții să constate că Republica Elenă nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 39 alineatul (4) CE și al Directivei 2005/36.

36 Cu toate acestea, chiar dacă, literalmente, obiectul intervenției Regatului Unit astfel descris pare diferit de cel pe care îl poate urmări în mod valabil un memoriu în intervenție, din lectura generală a memoriului în intervenție în cauză și din contextul în care acesta din urmă se înscrie rezultă că argumentele pe care Regatul Unit le-a prezentat tind să contribuie, aducând litigiului lămuriri suplimentare, la admiterea acțiunii Comisiei.

37 Această analiză nu este infirmată de cele două obiecții emise de Republica Elenă. Astfel, în ceea ce privește trimiterile la Directiva 2005/36 făcute în memoriul în intervenție menționat, trebuie să se constate că, potrivit Regatului Unit, aceasta reia în esență dispozițiile Directivei 89/48, pe care o înlocuiește.

38 Pentru acest motiv, statul membru menționat a ales să se refere, în argumentele sale, la Directiva 2005/36, lăsând să se înțeleagă totodată că acestea sunt valabile și în ceea ce privește Directiva 89/48.

39 În plus, în ceea ce privește trimiterile făcute în același memoriu în intervenție la articolul 39 alineatul (4) CE, trebuie subliniat că Regatul Unit recunoaște în mod expres că această dispoziție nu se aplică în speță, dar susține că jurisprudența Curții aferentă acestui articol trebuie în schimb să fie aplicată prin analogie în contextul articolului 45 primul paragraf CE.

40 Trebuie, așadar, să se considere că memoriul în intervenție al Regatului Unit este admisibil.

Cu privire la primul motiv

Argumentele părților

41 Prin intermediul primului motiv, Comisia solicită Curții să constate că, prin rezervarea accesului la profesia de notar numai propriilor resortisanți, Republica Elenă nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 43 CE și al articolului 45 primul paragraf CE. Această instituție precizează că, prin motivul menționat, impută Republicii Elene încălcarea articolului 43 CE, această încălcare nefiind justificată de derogarea prevăzută la articolul 45 primul paragraf CE.

42 Cu titlu introductiv, Comisia susține că accesul la profesia de notar nu este supus niciunei condiții de cetățenie în anumite state membre și că această condiție a fost eliminată de alte state membre precum Regatul Spaniei, Republica Italiană și Republica Portugheză.

43 În primul rând, această instituție amintește că articolul 43 CE reprezintă una dintre dispozițiile fundamentale ale dreptului Uniunii care urmărește să asigure beneficiul tratamentului național oricărui resortisant al unui stat membru care se stabilește, chiar și numai cu titlu secundar, într-un alt stat membru în vederea exercitării în acesta din urmă a unei activități independente și interzice orice discriminare pe motiv de cetățenie.

44 Această instituție, precum și Regatul Unit susțin că articolul 45 primul paragraf CE trebuie să facă obiectul unei interpretări autonome și uniforme (Hotărârea din 15 martie 1988, Comisia/Grecia, 147/86, Rec., p. 1637, punctul 8). În plus, în măsura în care prevede o excepție de la libertatea de stabilire pentru activitățile care sunt asociate exercitării autorității publice, acest articol trebuie interpretat restrictiv (Hotărârea din 21 iunie 1974, Reyners, 2/74, Rec., p. 631, punctul 43).

45 Excepția prevăzută la articolul 45 primul paragraf CE trebuie, așadar, restrânsă la activitățile care, prin ele însele, sunt asociate în mod direct și specific exercitării autorității publice (Hotărârea Reyners, citată anterior, punctele 44 și 45). Potrivit Comisiei, noțiunea de autoritate publică implică exercitarea unei puteri decizionale exorbitante față de dreptul comun care se manifestă prin capacitatea de a acționa independent de voința altor subiecte sau chiar împotriva acestei voințe. În special, conform jurisprudenței Curții, autoritatea publică s-ar manifesta prin exercitarea unor puteri de constrângere (Hotărârea din 29 octombrie 1998, Comisia/Spania, C-114/97, Rec., p. I-6717, punctul 37).

46 În opinia Comisiei și a Regatului Unit, activitățile care sunt asociate exercitării autorității publice trebuie să fie diferențiate de cele exercitate în interesul general. Astfel, mai multor profesii li se acordă competențe speciale în interesul general, fără a fi însă asociate exercitării autorității publice.

47 Din domeniul de aplicare al articolului 45 primul paragraf CE ar fi de asemenea excluse activitățile care reprezintă o asistență sau o colaborare la funcționarea autorității publice (a se vedea în acest sens Hotărârea din 13 iulie 1993, Thijssen, C-42/92, Rec., p. I-4047, punctul 22).

48 În plus, Comisia și Regatul Unit amintesc că, în principiu, articolul 45 primul paragraf CE are în vedere activități determinate, iar nu o întreagă profesie, cu excepția cazului în care activitățile vizate nu ar fi separabile de ansamblul celor exercitate de profesia respectivă.

49 În al doilea rând, Comisia efectuează o analiză a diferitelor activități exercitate de notar în ordinea juridică elenă.

50 *Primo*, în ceea ce privește autentificarea actelor și a convențiilor, Comisia susține că notarul se limitează să ateste voința părților, după ce le-a consiliat, și să confere efecte juridice acestei voințe. În exercitarea acestei activități, notarul nu ar avea nicio putere decizională față de părți. Astfel, autentificarea nu ar fi decât confirmarea unui acord prealabil între acestea din urmă. Faptul că anumite acte trebuie autentificate în mod obligatoriu ar fi lipsit de relevanță, întrucât numeroase proceduri ar avea un caracter obligatoriu fără a fi însă manifestarea exercitării autorității publice.

51 Acest lucru este valabil și în ceea ce privește particularitățile regimului probelor aferent actelor notariale, o forță probantă comparabilă fiind conferită și altor acte care nu intră în sfera exercitării autorității publice precum procesele-verbale întocmite de paznicii forestieri autorizați. Nici faptul că notarul își asumă răspunderea atunci când întocmește acte notariale nu ar fi relevant. Astfel, aceasta ar fi situația în ceea ce privește majoritatea profesioniștilor independenți precum avocații, arhitecții sau medicii.

52 În ceea ce privește forța executorie a actelor autentice, Comisia consideră că aplicarea formulei executorii precedă punerea în executare propriu-zisă fără a face parte din aceasta. Așadar, această forță executorie nu ar conferi nicio putere de constrângere notarilor. Pe de altă parte, orice posibilă contestație nu ar fi soluționată de notar, ci de instanță.

53 *Secundo*, în ceea ce privește atribuțiile notariale în materia dreptului societăților și al asociațiilor, Comisia consideră că notarul nu face decât să execute anumite condiții procedurale prevăzute de lege în scopul constituirii unei persoane juridice. În plus, aceste atribuții ar putea fi exercitate și de consilierii juridici și de avocați.

54 *Tertio*, în ceea ce privește atribuțiile notariale în materie de constituire și de transfer al drepturilor reale asupra imobilelor, acestea nu ar cuprinde nicio putere decizională exorbitantă față de dreptul comun. Situația ar fi aceeași în ceea ce privește atribuțiile notarului referitoare la îndeplinirea anumitor acte precum, în special, donațiile, recunoașterile voluntare de paternitate și legatele.

55 *Quarto*, nici participarea notarului la executarea silită nu ar exprima exercitarea de către acesta a autorității publice, rolul său fiind de altfel apropiat de cel al persoanei care conduce vânzarea la licitație publică.

56 În sfârșit, Comisia și Regatul Unit adaugă că în cauza care a determinat pronunțarea Hotărârii din 30 septembrie 2003, Colegio de Oficiales de la Marina Mercante Española (C-405/01, Rec., p. I-10391), la care fac trimitere mai multe state membre în observațiile lor scrise, era vorba despre exercitarea de către căpitanii și secunzii de nave comerciale a unui ansamblu extins de atribuții de menținere a securității, de puteri coercitive, precum și de competențe în materie notarială și de stare civilă.

Așadar, Curtea nu ar fi avut ocazia să analizeze în detaliu diferitele activități exercitate de notari în raport cu articolul 45 primul paragraf CE. Prin urmare, această hotărâre nu ar fi suficientă pentru a se conchide în sensul aplicării acestei dispoziții notarilor.

57 Cu titlu introductiv, Republica Elenă susține că prezentul motiv este lipsit de temei în sensul că privește o pretinsă încălcare simultană a articolelor 43 CE și 45 CE, în timp ce aplicarea uneia dintre aceste dispoziții exclude aplicarea celeilalte.

58 În ceea ce privește noțiunea de participare la exercitarea autorității publice în sensul articolului 45 primul paragraf CE, acest stat membru consideră că noțiunea respectivă trebuie interpretată în sensul că sunt acoperite de excepția prevăzută la această dispoziție activitățile care presupun utilizarea de prerogative care ies din sfera dreptului comun. Or, Curtea ar fi confirmat în Hotărârea Colegio de Oficiales de la Marina Mercante Española, citată anterior, că notarul participă la exercitarea autorității publice.

59 În ceea ce privește caracterul direct și specific al participării notarului la exercitarea autorității publice, Republica Elenă consideră că această participare trebuie apreciată pe baza mai multor criterii, și anume, în primul rând, caracterul esențial și principal, iar nu auxiliar sau secundar, al activităților notariale, în al doilea rând, exercitarea acestor activități în mod regulat și obișnuit, iar nu sporadic sau excepțional, în al treilea rând, exercițiul respectiv trebuie să privească o parte semnificativă a ansamblului activităților în cauză și, în al patrulea rând, trebuie să aducă atingere aprecierii autorității judiciare (a se vedea Hotărârea Reyners, citată anterior, punctul 53, și Hotărârea din 10 decembrie 1991, Comisia/Grecia, C-306/89, Rec., p. I-5863, punctul 7). Or, aceste criterii ar fi îndeplinite în ceea ce privește activitățile exercitate de notar în ordinea juridică elenă. Astfel, rolul notarului nu ar putea fi apreciat numai din perspectiva exercitării unei puteri decizionale după cum sugerează Comisia.

60 Intervenția obligatorie a notarului, în special în crearea persoanelor juridice și în transformarea personalității juridice a acestora, în constituirea și în transferul drepturilor reale asupra bunurilor imobile, precum și în controlul executării silite, ar demonstra că notarul participă în mod direct și specific la exercitarea autorității publice.

61 În această privință, Republica Elenă arată, în primul rând, că notarul intervine în cadrul actului de constituire a unei fundații, a unei societăți pe acțiuni, a unei societăți pe acțiuni europeană și a unei societăți cu răspundere limitată. În plus, orice modificare adusă personalității juridice a acestora din urmă ar impune intervenția notarului, sub sancțiunea nulității. Conferirea personalității juridice acestora, precum și modificările aduse formei personalității menționate ar fi prerogative ale autorității publice.

62 În al doilea rând, intervenția notarului ar fi de asemenea obligatorie pentru constituirea și pentru transferul drepturilor reale asupra imobilelor. Fără act notarial, nicio dobândire a dreptului de proprietate sau a altor drepturi reale nu ar putea avea loc. Situația ar fi aceeași și în ceea ce privește recunoașterea voluntară de paternitate, donația de imobile între vii și legatele.

63 În al treilea rând, notarul ar interveni în mod obligatoriu în procedura executării silite și, mai precis, în cadrul vânzărilor silite la licitație de bunuri mobile sau imobile, de nave și de aeronave. Notarul ar fi astfel abilitat să efectueze, printre altele, clasarea creditorilor și împărțirea fondurilor între aceștia în cazul unei popriri. Atribuții analoage ar fi fost încredințate notarului în cadrul lichidării speciale a întreprinderilor în dificultate. În aceste ipoteze, notarul dispune, potrivit Republicii Elene, de puterea de constrângere.

64 În al patrulea rând, acest stat membru subliniază că actele notariale constituie titluri executorii fără a fi necesară intervenția prealabilă a instanței. În acest scop, actele menționate ar trebui să facă obiectul aplicării formulei executorii. De asemenea, notarul ar fi competent să întocmească proteste în caz de neacceptare sau de neplată a cambiilor sau a cecurilor. Aceste activități ar constitui, în opinia Republicii Elene, etapa pregătitoare fie a unei executări silite, fie a unei acțiuni în instanță.

Aprecierea Curții

— Considerații introductive

65 Prin intermediul primului motiv, Comisia impută Republicii Elene că împiedică stabilirea, în vederea exercitării profesiei de notar, a resortisanților altor state membre pe teritoriul său, rezervând accesul la această profesie, cu încălcarea articolului 43 CE, propriilor resortisanți.

66 Acest motiv privește, așadar, numai condiția de cetățenie impusă de reglementarea elenă în cauză pentru accesul la profesia menționată în raport cu articolul 43 CE.

67 Prin urmare, trebuie precizat că motivul respectiv nu privește nici statutul și organizarea notariatului în ordinea juridică elenă, nici condițiile de acces – altele decât aceea aferentă cetățeniei – la profesia de notar în acest stat membru.

68 În rest, astfel cum a indicat Comisia în ședință, trebuie subliniat că primul motiv nu privește nici aplicarea dispozițiilor Tratatului CE referitoare la libera prestare a serviciilor. De asemenea, motivul menționat nu privește aplicarea dispozițiilor Tratatului privind libera circulație a lucrătorilor.

— Cu privire la fond

69 Trebuie amintit de la bun început că articolul 43 CE constituie una dintre dispozițiile fundamentale ale dreptului Uniunii (a se vedea în acest sens, în special, Hotărârea Reyners, citată anterior, punctul 43).

70 Noțiunea de stabilire în sensul acestei dispoziții este o noțiune foarte largă care implică posibilitatea unui resortisant al Uniunii de a participa, în mod stabil și continuu, la viața economică a unui stat membru diferit de statul membru de origine al acestuia și de a obține profit din această participare, favorizând astfel întrepătrunderea economică și socială în interiorul Uniunii Europene în domeniul activităților independente (a se vedea în special Hotărârea din 22 decembrie 2008, Comisia/Austria, C-161/07, Rep., p. I-10671, punctul 24).

71 Libertatea de stabilire recunoscută resortisanților unui stat membru pe teritoriul unui alt stat membru include în special accesul la activități independente și la exercitarea acestora în condițiile definite pentru resortisanții proprii de legislația statului membru de stabilire (a se vedea în special Hotărârea din 28 ianuarie 1986, Comisia/Franța, 270/83, Rec., p. 273, punctul 13, și, în acest sens, Hotărârea Comisia/Austria, citată anterior, punctul 27). Cu alte cuvinte, articolul 43 CE interzice fiecărui stat membru să prevadă în propria legislație, pentru persoanele care exercită libertatea de stabilire în statul respectiv, condiții de exercitare a activităților acestora diferite de cele definite pentru resortisanții proprii (Hotărârea Comisia/Austria, citată anterior, punctul 28).

72 Articolul 43 CE urmărește astfel să asigure beneficiul tratamentului național oricărui resortisant al unui stat membru care se stabilește într-un alt stat membru pentru a exercita în acesta din urmă o activitate independentă și interzice orice discriminare pe motiv de cetățenie care rezultă din legislațiile naționale în calitate de restricție privind libertatea de stabilire (Hotărârea Comisia/Franța, citată anterior, punctul 14).

73 Or, în speță, legislația națională în litigiu rezervă accesul la profesia de notar resortisanților greci, consacrând astfel o diferență de tratament în considerarea cetățeniei, în principiu interzisă de articolul 43 CE.

74 Republica Elenă susține totuși că activitățile notariale nu sunt incluse în domeniul de aplicare al articolului 43 CE, întrucât acestea sunt asociate exercitării autorității publice în sensul articolului 45 primul paragraf CE. Așadar, mai întâi, trebuie analizată întinderea noțiunii de exercitare a autorității publice în înțelesul acestei ultime dispoziții și, ulterior, trebuie să se verifice dacă activitățile încredințate notarilor în ordinea juridică elenă sunt incluse în această noțiune.

75 În ceea ce privește noțiunea „exercitarea autorității publice", în sensul articolului 45 primul paragraf CE, trebuie subliniat că, potrivit unei jurisprudențe constante, la aprecierea acesteia trebuie să se țină seama de caracterul propriu dreptului Uniunii al limitelor impuse de această dispoziție excepțiilor acceptate de la principiul libertății de stabilire pentru a se evita posibilitatea ca efectul util al Tratatului în materie de libertate de stabilire să fie înlăturat prin dispoziții adoptate unilateral de statele membre (a se vedea în acest sens Hotărârea Reyners, citată anterior, punctul 50, Hotărârea din 15 martie 1988, Comisia/Grecia, citată anterior, punctul 8, și Hotărârea din 22 octombrie 2009, Comisia/Portugalia, C-438/08, Rep., p. I-10219, punctul 35).

76 Tot potrivit unei jurisprudențe constante, articolul 45 primul paragraf CE este o derogare de la regula fundamentală a libertății de stabilire. Ca atare, această derogare trebuie să primească o interpretare care limitează sfera acesteia la ceea ce este strict necesar pentru ocrotirea intereselor pe care statele membre le pot proteja în

temeiul acestei prevederi (Hotărârea din 15 martie 1988, Comisia/Grecia, citată anterior, punctul 7, Hotărârea Comisia/Spania, citată anterior, punctul 34, Hotărârea din 30 martie 2006, Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti, C-451/03, Rec., p. I-2941, punctul 45, Hotărârile din 29 noiembrie 2007, Comisia/Austria, C-393/05, Rep., p. I-10195, punctul 35, și Comisia/Germania, C-404/05, Rep., p. I-10239, punctele 37 și 46, precum și Hotărârea Comisia/Portugalia, citată anterior, punctul 34).

77 În plus, Curtea a subliniat în repetate rânduri că derogarea prevăzută la articolul 45 primul paragraf CE trebuie restrânsă numai la activitățile care reprezintă în sine o participare directă și specifică la exercitarea autorității publice (Hotărârile citate anterior Reyners, punctul 45, Thijssen, punctul 8, Comisia/Spania, punctul 35, Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti, punctul 46, Comisia/Germania, punctul 38, și Comisia/Portugalia, punctul 36).

78 În această privință, Curtea a avut ocazia să considere că sunt excluse din sfera derogării prevăzute la articolul 45 primul paragraf CE anumite activități auxiliare sau pregătitoare în raport cu exercitarea autorității publice (a se vedea în acest sens Hotărârile citate anterior Thijssen, punctul 22, Comisia/Spania, punctul 38, Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti, punctul 47, Comisia/Germania, punctul 38, și Comisia/Portugalia, punctul 36) sau anumite activități a căror exercitare, deși presupune un contact, chiar constant și organic, cu autoritățile administrative sau judiciare sau o participare, chiar obligatorie, la funcționarea acestora, nu aduce atingere puterilor de apreciere și de decizie ale respectivelor autorități (a se vedea în acest sens Hotărârea Reyners, citată anterior, punctele 51 și 53) sau anumite activități care nu presupun exercitarea unor puteri decizionale (a se vedea în acest sens Hotărârile citate anterior Thijssen, punctele 21 și 22, Hotărârea din 29 noiembrie 2007, Comisia/Austria, punctele 36 și 42, Comisia/Germania, punctele 38 și 44, precum și Comisia/Portugalia, punctele 36 și 41), a unor puteri de constrângere (a se vedea în acest sens, în special, Hotărârea Comisia/Spania, citată anterior, punctul 37) sau a unor puteri de coerciție (a se vedea în acest sens Hotărârea din 30 septembrie 2003, Anker și alții, C-47/02, Rec., p. I-10447, punctul 61, precum și Hotărârea Comisia/Portugalia, citată anterior, punctul 44).

79 În lumina considerațiilor de mai sus, trebuie verificat dacă activitățile încredințate notarilor în ordinea juridică elenă presupun o participare directă și specifică la exercitarea autorității publice.

80 În acest scop, trebuie să se ia în considerare natura activităților exercitate de membrii profesiei în cauză (a se vedea în acest sens Hotărârea Thijssen, citată anterior, punctul 9).

81 Republica Elenă și Comisia sunt de acord în privința faptului că activitatea principală a notarilor în ordinea juridică elenă, care trebuie analizată în primul rând, constă în întocmirea cu solemnitățile necesare a actelor autentice. În acest sens, notarul ar trebui să verifice, în special, că sunt îndeplinite toate condițiile impuse de lege pentru întocmirea actului. În plus, actul autentic ar avea forță probantă și forță executorie.

82 În această privință, trebuie subliniat că, în temeiul legislației elene, fac obiectul autentificării actele sau convențiile la care părțile au consimțit în mod liber. Astfel, acestea decid ele însele, în limitele stabilite de lege, conținutul drepturilor și al obligațiilor și aleg în mod liber clauzele cărora vor să se supună atunci când prezintă la notar spre autentificare un act sau o convenție. Astfel, intervenția acestuia din urmă presupune existența prealabilă a unui consimțământ sau a unui acord de voință al părților.

83 În plus, notarul nu poate modifica în mod unilateral convenția care i se prezintă spre autentificare fără a lua în prealabil consimțământul părților.

84 Activitatea de autentificare încredințată notarilor nu presupune, așadar, ca atare o participare directă și specifică la exercitarea autorității publice în sensul articolului 45 primul paragraf CE.

85 Faptul că anumite acte sau anumite convenții trebuie, sub sancțiunea nulității, să facă în mod obligatoriu obiectul unei autentificări nu este de natură să pună sub semnul întrebării această concluzie. Astfel, validitatea diverselor acte este frecvent supusă, în ordinile juridice naționale și potrivit modalităților prevăzute, unor cerințe de formă sau unor proceduri obligatorii de validare. În consecință, această împrejurare nu poate fi suficientă pentru a sprijini teza susținută de Republica Elenă.

86 Nici obligația notarilor de a verifica, înainte de a efectua autentificarea unui act sau a unei convenții, că sunt îndeplinite toate condițiile impuse de lege pentru întocmirea acestui act sau a acestei convenții și, în caz contrar, de a refuza efectuarea acestei autentificări nu poate să pună sub semnul întrebării concluzia de mai sus.

87 Desigur, notarul realizează această verificare urmărind un obiectiv de interes general, și anume asigurarea legalității și a securității juridice ale actelor încheiate între particulari. Cu toate acestea, doar urmărirea acestui obiectiv nu poate justifica rezervarea prerogativelor necesare în acest scop numai notarilor resortisanți ai statului membru în cauză.

88 Faptul de a acționa urmărind un obiectiv de interes general nu este suficient în sine pentru ca o anumită activitate să fie considerată asociată în mod direct și specific exercitării autorității publice. Astfel, este cert că activitățile exercitate în cadrul diverselor profesiuni reglementate implică adesea, în ordinile juridice naționale, obligația persoanelor care le exercită de a urmări un asemenea obiectiv, fără însă ca aceste activități să țină de exercitarea unei asemenea autorități.

89 Cu toate acestea, faptul că activitățile notariale urmăresc obiective de interes general care vizează în special asigurarea legalității și a securității juridice ale actelor

încheiate între particulari reprezintă un motiv imperativ de interes general care permite să se justifice posibile restricții în ceea ce privește articolul 43 CE rezultate din caracteristicile proprii ale activității notariale precum încadrarea la care sunt supuși notarii în cadrul procedurilor de recrutare aplicate, limitarea numărului acestora și a competențelor lor teritoriale sau regimul de remunerare, de independență, de incompatibilități și de inamovibilitate, în măsura în care aceste restricții permit atingerea obiectivelor menționate și sunt necesare în acest scop.

90 Este de asemenea adevărat că notarul trebuie să refuze autentificarea unui act sau a unei convenții care nu îndeplinește condițiile cerute de lege, aceasta independent de voința părților. Totuși, în urma unui asemenea refuz, părțile rămân libere fie să remedieze nelegalitatea constatată, fie să modifice clauzele actului sau ale convenției în cauză, fie să renunțe la acest act sau la această convenție.

91 În ceea ce privește forța probantă și forța executorie pe care le are actul notarial, nu se poate contesta că acestea conferă actelor respective efecte juridice importante. Totuși, faptul că o anumită activitate presupune întocmirea de acte care au asemenea efecte nu poate fi suficient pentru ca această activitate să fie considerată asociată în mod direct și specific exercitării autorității publice în sensul articolului 45 primul paragraf CE.

92 Astfel, în ceea ce privește în special forța probantă pe care o are un act notarial, trebuie precizat că aceasta ține de regimul probelor consacrat prin lege în ordinea juridică în cauză. Așadar, forța probantă conferită de lege unui anumit act nu are efecte directe asupra problemei dacă activitatea care presupune întocmirea acestui act reprezintă, în sine, o participare directă și specifică la exercitarea autorității publice, astfel cum o impune jurisprudența (a se vedea în acest sens Hotărârile citate anterior Thijssen, punctul 8, și Comisia/Spania, punctul 35).

93 În plus, nu se poate susține că actul notarial, în considerarea forței sale probante, obligă în mod necondiționat instanța în exercitarea puterii sale de apreciere, de vreme ce este cert că aceasta ia decizia în funcție de convingerea sa intimă, ținând seama de totalitatea faptelor și a probelor adunate în cursul procedurii judiciare.

94 În ceea ce privește forța executorie a actului autentic, trebuie arătat, astfel cum arată Republica Elenă, că aceasta permite punerea în executare a obligației pe care acest act o conține fără intervenția prealabilă a instanței.

95 Forța executorie a actului autentic nu exprimă totuși concretizarea în beneficiul notarului a unor puteri care presupun o participare directă și specifică la exercitarea autorității publice. Astfel, deși aplicarea de către notar a formulei executorii pe actul autentic îi conferă acestuia din urmă forță executorie, aceasta se întemeiază pe voința părților de a încheia un act sau o convenție, după verificarea de către notar a conformității lor cu legea, și de a le conferi forța executorie menționată.

96 De asemenea, trebuie verificat dacă celelalte activități încredințate notarului în ordinea juridică elenă și la care Republica Elenă face trimitere presupun o participare directă și specifică la exercitarea autorității publice.

97 În primul rând, în ceea ce privește atribuțiile încredințate notarului în cadrul executării silite, trebuie subliniat că acesta are sarcina în principal să efectueze vânzarea la licitație și, în caz de adjudecare, să întocmească caietul de sarcini, care conține delegația prețului în favoarea creditorilor, și să întocmească, dacă este cazul, tabloul creditorilor.

98 Cu toate acestea, trebuie să se constate, pe de o parte, că notarul nu este competent să efectueze el însuși sechestrarea obiectului executării silite. Pe de altă parte, contestațiile privind validitatea titlului executoriu, procedura executării silite sau creanța trebuie înaintate instanței în conformitate cu articolul 933 și următoarele din Codul de procedură civilă.

99 Atribuțiile încredințate notarilor în cadrul executării silite apar ca fiind exercitate sub supravegherea instanței, căreia notarul trebuie să îi înainteze eventualele contestații și care, de altfel, decide în final. Prin urmare, aceste atribuții nu pot fi considerate, ca atare, asociate în mod direct și specific exercitării autorității publice (a se vedea în acest sens Hotărârile citate anterior Thijssen, punctul 21, Hotărârea din 29 noiembrie 2007, Comisia/Austria, punctele 41 și 42, Comisia/Germania, punctele 43 și 44, precum și Comisia/Portugalia, punctele 37 și 41).

100 Aceeași concluzie se impune de altfel în ceea ce privește activitățile pe care le exercită notarul în cadrul lichidării speciale a întreprinderilor în dificultate, aceste activități fiind analoage, astfel cum admite însăși Republica Elenă, celor exercitate de notar în cadrul vânzărilor silite la licitație.

101 În plus, trebuie precizat, în ceea ce privește activitățile notariale menționate la punctele 97-100 din prezenta hotărâre, că, astfel cum s-a amintit la punctul 78 din aceasta din urmă, activitățile profesionale care presupun o participare, chiar și obligatorie, la funcționarea organelor jurisdicționale nu sunt totuși asociate exercitării autorității publice (Hotărârea Reyners, citată anterior, punctul 51).

102 În al doilea rând, în ceea ce privește intervenția notarului în caz de neacceptare sau de neplată a cambiilor sau a cecurilor, trebuie subliniat că, astfel cum recunoaște în mod explicit Republica Elenă, această intervenție care constă în întocmirea unui protest constituie etapa pregătitoare fie a unei executări silite, fie a unei acțiuni în instanță. Or, potrivit unei jurisprudențe constante, activitățile pregătitoare în raport cu exercitarea autorității publice sunt excluse din sfera derogării prevăzute la articolul 45

primul paragraf CE (a se vedea în acest sens Hotărârile citate anterior Thijssen, punctul 22, Comisia/Spania, punctul 38, Servizi Ausiliari Dottori Commercialisti, punctul 47, Comisia/Germania, punctul 38, și Comisia/Portugalia, punctul 36).

103 În al treilea rând, referitor la operațiunile și la actele, precum constituirea și transferul drepturilor reale asupra imobilelor, donația de imobile, recunoașterea voluntară de paternitate și legatele, care trebuie încheiate, sub sancțiunea nulității, prin act notarial, se face trimitere la considerațiile menționate la punctele 82-95 din prezenta hotărâre.

104 Aceleași considerații se impun în ceea ce privește, în al patrulea rând, actele constitutive ale societăților și ale fundațiilor care trebuie întocmite, sub sancțiunea nulității, prin act autentic. Pe de altă parte, trebuie să se precizeze în această privință că, pe de o parte, constituirea entităților respective este supusă aprobării autorității competente și, pe de altă parte, acestea dobândesc personalitate juridică prin înscrierea în registrul corespunzător, precum și prin publicarea în Jurnalul Oficial a statutelor, a actelor constitutive și a deciziei de aprobare a statutelor.

105 În ceea ce privește statutul specific al notarilor în ordinea juridică elenă, este suficient să se amintească, astfel cum rezultă din cuprinsul punctelor 77 și 80 din prezenta hotărâre, că aspectul dacă aceste activități se includ în derogarea prevăzută la articolul 45 primul paragraf CE trebuie verificat în raport cu natura activităților în cauză în sine, iar nu în raport cu acest statut ca atare.

106 Două precizări se impun totuși în această privință. În primul rând, este cert că, în afara situațiilor în care desemnarea unui notar este prevăzută pe cale judecătorească, fiecare parte este liberă să aleagă un notar. Deși este adevărat că onorariile notarilor sunt fixate prin lege, calitatea serviciilor poate varia totuși de la un notar la altul, în funcție, printre altele, de aptitudinile profesionale ale persoanelor în cauză.

Rezultă că, în limitele competențelor lor teritoriale respective, notarii își exercită profesia, după cum a arătat avocatul general la punctul 18 din concluzii, în condiții de concurență, ceea ce nu este caracteristic exercitării autorității publice.

107 În al doilea rând, trebuie subliniat, astfel cum susține Comisia, fără a fi contrazisă asupra acestui aspect de Republica Elenă, că notarii răspund direct și personal, față de clienții lor pentru prejudiciile rezultate din orice greșeală săvârșită în exercitarea activității lor.

108 În ceea ce privește argumentul pe care Republica Elenă îl întemeiază pe Hotărârea Colegio de Oficiales de la Marina Mercante Española, citată anterior, trebuie precizat că respectiva cauză care a stat la baza acestei hotărâri privea interpretarea articolului 39 alineatul (4) CE, iar nu a articolului 45 primul paragraf CE. În plus, din cuprinsul punctului 42 din hotărârea menționată rezultă că, atunci când a apreciat că funcțiile încredințate căpitanilor și secunzilor de nave reprezintă o participare la exercitarea unor prerogative de putere publică, Curtea avea în vedere ansamblul funcțiilor exercitate de aceștia. Așadar, Curtea nu a analizat unica atribuție în materie notarială încredințată căpitanilor și secunzilor de nave, și anume primirea, păstrarea și predarea de testamente, separat de celelalte competențe ale acestora, precum în special puterile de coerciție sau de sancțiune cu care sunt învestiți.

109 În rest, trebuie respinsă obiecția formulată de Republica Elenă privind o pretinsă contradicție care afectează prezentul motiv, întrucât Comisia îi impută că a încălcat simultan atât articolul 43 CE, cât și articolul 45 primul paragraf CE. În această privință, trebuie subliniat că din cererea introductivă avută în vedere în mod global și în contextul acesteia rezultă că Comisia impută statului membru pârât încălcarea articolului 43 CE, fără ca această încălcare să poată fi justificată în raport cu articolul 45 primul paragraf CE. Astfel, după cum rezultă din totalitatea considerațiilor de mai sus, ambele dispoziții ale tratatului trebuie să facă obiectul unei analize comune,

în măsura în care articolul 43 CE reprezintă regula de la care articolul 45 primul paragraf CE prevede o derogare.

110 În aceste condiții, este necesar să se conchidă că activitățile notariale, astfel cum sunt acestea definite în stadiul actual al ordinii juridice elene, nu sunt asociate exercitării autorității publice în sensul articolului 45 primul paragraf CE.

111 Prin urmare, trebuie să se constate că respectiva condiție de cetățenie impusă de reglementarea elenă pentru accesul la profesia de notar reprezintă o discriminare pe motiv de cetățenie interzisă de articolul 43 CE.

112 Având în vedere toate considerațiile de mai sus, trebuie să se constate că primul motiv este întemeiat.

Cu privire la al doilea motiv

Argumentele părților

113 Comisia impută Republicii Elene că nu a transpus Directiva 89/48 în ceea ce privește profesia de notar. În opinia sa, această profesie nu poate fi exclusă din domeniul de aplicare al directivei menționate, întrucât notarul nu participă, în mod direct și specific, la exercitarea autorității publice.

114 Această instituție amintește că Directiva 89/48 permite statelor membre să prevadă fie un test de aptitudini, fie un stagiu de adaptare, care ar fi de natură să asigure nivelul înalt de calificare cerut notarilor. În plus, aplicarea acestei directive nu ar avea ca efect împiedicarea recrutării notarilor prin concurs, ci numai să ofere acces la concursul menționat resortisanților altor state membre. De asemenea, o astfel de aplicare nu ar avea efecte asupra procedurii de numire a notarilor.

115 În plus, faptul că problema aplicării directivei menționate în cazul profesiei de notar nu a fost discutată niciodată cu ocazia elaborării aceleiași directive și că nicio directivă sectorială care vizează această profesie nu a fost adoptată nu ar fi un argument valabil din punct de vedere juridic.

116 De asemenea, faptul că legiuitorul Uniunii a exclus anumite activități din domeniul de aplicare al unui act al Uniunii nu poate să determine în sine neaplicarea Directivei 89/48 în cazul activităților în cauză. Astfel, atât articolul 1 alineatul (5) litera (d) din Directiva 2000/31/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 8 iunie 2000 privind anumite aspecte juridice ale serviciilor societății informaționale, în special ale comerțului electronic, pe piața internă (directiva privind comerțul electronic) (JO L 178, p. 1, Ediție specială, 13/vol. 29, p. 257), cât și considerentul (41) al Directivei 2005/36 nu ar exclude din domeniul de aplicare al acestor directive activitățile notariale decât în măsura în care acestea presupun o participare directă și specifică la exercitarea autorității publice. Ar fi, așadar, vorba despre o simplă rezervă care nu are niciun efect asupra interpretării articolului 45 primul paragraf CE. În ceea ce privește articolul 2 punctul 2 litera (l) din Directiva 2006/123/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 12 decembrie 2006 privind serviciile în cadrul pieței interne (JO L 376, p. 36, Ediție specială, 13/vol. 58, p. 50), care exclude activitățile notariale din domeniul de aplicare al acestei directive, Comisia subliniază că faptul că legiuitorul Uniunii a ales să excludă o anumită activitate din domeniul de aplicare al directivei menționate nu ar însemna că articolul 45 primul paragraf CE ar fi aplicabil acestei activități.

117 Nici Directiva 77/249/CEE a Consiliului din 22 martie 1977 de facilitare a exercitării efective a libertății de a presta servicii de către avocați (JO L 78, p. 17, Ediție specială, 06/vol. 1, p. 46), nici Directiva 98/5/CE a Parlamentului European și a Consiliului din 16 februarie 1998 de facilitare a exercitării cu caracter permanent a profesiei de avocat într-un stat membru, altul decât cel în care s-a obținut calificarea (JO L 77, p. 36, Ediție specială, 06/vol. 3, p. 24) nu ar fi relevante, întrucât acestea exclud din domeniul lor de aplicare activitățile notariale pentru a permite anumitor state membre cu o tradiție juridică diferită precum Regatul Unit să le refuze avocaților provenind din alte state membre posibilitatea de a exercita activități tipic notariale, deși acestea sunt exercitate în Regatul Unit de o categorie specifică de avocați, și anume „solicitors".

118 În ceea ce privește Rezoluția Parlamentului European din 23 martie 2006 privind profesiile juridice și interesul general referitor la funcționarea sistemelor juridice (JO C 292E, p. 105, denumită în continuare „Rezoluția din 2006"), aceasta ar fi un act pur politic cu un conținut ambiguu, întrucât Parlamentul European, pe de o parte, la punctul 17 din această rezoluție, ar fi afirmat că articolul 45 CE trebuie să se aplice profesiei de notar, în timp ce, pe de altă parte, la punctul 2 din aceasta, ar fi confirmat poziția formulată în Rezoluția din 18 ianuarie 1994 privind situația și organizarea notariatului în cele douăsprezece state membre ale Comunității (JO C 44, p. 36, denumită în continuare „Rezoluția din 1994"), în care își exprima dorința eliminării condiției de cetățenie pentru accesul la profesia de notar prevăzută în reglementarea mai multor state membre.

119 Cu titlu introductiv, Republica Elenă arată că prezenta acțiune are ca obiect numai Directiva 89/48, iar nu Directiva 2005/36, deși aceasta din urmă a abrogat-o pe prima înainte de introducerea prezentei acțiuni.

120 În primul rând, acest stat membru consideră că Directiva 89/48 nu este aplicabilă profesiei de notar, astfel cum rezultă din al doisprezecelea considerent al acesteia. În rest, posibila aplicare a acestei directive în cazul acestei profesii nu ar fi fost niciodată

discutată la momentul elaborării directivei respective. De astfel, nu ar fi existat o directivă sectorială aplicabilă profesiunii menționate, deși alte profesii fac obiectul unor asemenea directive. Această interpretare ar fi confirmată de o serie de acte de drept derivat precum cele citate la punctele 116 și 117 din prezenta hotărâre, care ar exclude profesia de notar din domeniul lor de aplicare. În plus, Rezoluțiile din 1994 și din 2006 ar atesta că legiuitorul Uniunii consideră că această profesie intră sub incidența articolului 45 primul paragraf CE.

121 În al doilea rând, Republica Elenă impută Comisiei că nu a prezentat în mod clar și exhaustiv toate elementele de fapt și de drept pe care se întemeiază pretinsa încălcare a Directivei 89/48.

Aprecierea Curții

— Cu privire la admisibilitate

122 Potrivit unei jurisprudențe constante, existența unei neîndepliniri a obligațiilor în cadrul unei acțiuni întemeiate pe articolul 226 CE trebuie apreciată în raport cu legislația Uniunii în vigoare la momentul expirării termenului atribuit de Comisie statului membru în cauză pentru a se conforma avizului motivat (a se vedea în special Hotărârea din 9 noiembrie 1999, Comisia/Italia, C-365/97, Rec., p. I-7773, punctul 32, Hotărârea din 5 octombrie 2006, Comisia/Belgia, C-275/04, Rec., p. I-9883, punctul 34, și Hotărârea din 19 martie 2009, Comisia/Germania, C-270/07, Rep., p. I-1983, punctul 49).

123 În speță, termenul menționat a expirat la 18 decembrie 2006. Or, la această dată, Directiva 89/48 era încă în vigoare, Directiva 2005/36 neabrogând-o pe aceasta din urmă decât începând cu 20 octombrie 2007. Prin urmare, o acțiune întemeiată pe netranspunerea Directivei 89/48 nu este lipsită de obiect (a se vedea, prin analogie, Hotărârea din 11 iunie 2009, Comisia/Franța, C-327/08, punctul 23).

124 Obiecția formulată de Republica Elenă trebuie, așadar, respinsă.

— Cu privire la fond

125 Comisia impută Republicii Elene că nu a transpus Directiva 89/48 în ceea ce privește profesia de notar. Prin urmare, trebuie să se examineze dacă această directivă are vocația să se aplice acestei profesii.

126 În această privință, trebuie să se țină seama de contextul legislativ în care aceasta se înscrie.

127 Trebuie astfel subliniat că legiuitorul a prevăzut în mod expres, în al doisprezecelea considerent al Directivei 89/48, că sistemul general de recunoaștere a diplomelor de învățământ superior, instituit prin aceasta, „nu aduce atingere dispozițiilor […] articolului [45 CE]”. Rezerva astfel emisă exprimă voința legiuitorului de a lăsa activitățile care intră sub incidența articolului 45 primul paragraf CE în afara domeniului de aplicare al acestei directive.

128 Or, la momentul adoptării directivei menționate, Curtea nu avusese încă ocazia să se pronunțe asupra problemei dacă activitățile notariale intră sau nu intră sub incidența articolului 45 primul paragraf CE.

129 De altfel, în cursul anilor care au urmat adoptării Directivei 89/48, Parlamentul European, în Rezoluțiile din 1994 și din 2006 menționate la punctul 118 din prezenta hotărâre, pe de o parte, a afirmat că articolul 45 primul paragraf CE trebuia să se aplice integral profesiei de notar ca atare, în timp ce, pe de altă parte, și-a exprimat dorința eliminării condiției de cetățenie pentru accesul la această profesie.

130 În plus, la momentul adoptării Directivei 2005/36, care a înlocuit Directiva 89/48, legiuitorul Uniunii a avut grijă să precizeze, în considerentul (41) al primeia dintre aceste directive, că aceasta nu aduce atingere aplicării articolului 45 CE, „în special în ceea ce privește notarii". Or, emițând această rezervă, legiuitorul Uniunii nu a luat poziție în ceea ce privește aplicabilitatea în cazul activităților notariale a articolului 45 primul paragraf CE și, așadar, a Directivei 2005/36.

131 Stau mărturie în special lucrările pregătitoare ale acestei din urmă directive. Astfel, în Rezoluția legislativă referitoare la propunerea de directivă a Parlamentului European și a Consiliului privind recunoașterea calificărilor profesionale (JO 2004, C 97E, p. 230), adoptată în primă lectură la 11 februarie 2004, Parlamentul European propusese să fie menționat în mod expres în textul Directivei 2005/36 că aceasta nu se aplică notarilor. Dacă această propunere nu a fost reținută în Propunerea modificată de directivă a Parlamentului European și a Consiliului privind recunoașterea calificărilor profesionale [COM(2004) 317 final] și nici în Poziția comună (CE) nr. 10/2005 din 21 decembrie 2004, adoptată de Consiliu hotărând în conformitate cu procedura prevăzută la articolul 251 din Tratatul de instituire a Comunității Europene în vederea adoptării unei directive a Parlamentului European și a Consiliului privind recunoașterea calificărilor profesionale (JO 2005, C 58E, p. 1), acest lucru nu se datorează motivului că

directiva avută în vedere trebuia să se aplice profesiei de notar, ci în special motivului că „o derogare de la principiile libertății de stabilire și liberei prestări a serviciilor pentru activitățile care implică o participare directă și specifică la exercitarea autorității publice [era] prevăzută la articolul 45 [primul paragraf] CE”.

132 În această privință, ținând seama de împrejurările speciale care au însoțit procesul legislativ, precum și situația de incertitudine rezultată, astfel cum reiese din contextul legislativ sus-amintit, nu pare a fi posibil să se constate că, la expirarea termenului acordat în avizul motivat, exista o obligație suficient de clară pentru statele membre de a transpune Directiva 89/48 în ceea ce privește profesia de notar.

133 Prin urmare, al doilea motiv trebuie respins.

134 Ținând seama de toate considerațiile de mai sus, trebuie să se constate că, prin impunerea unei condiții de cetățenie pentru accesul la profesia de notar, Republica Elenă nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 43 CE și să se respingă în rest acțiunea.

Cu privire la cheltuielile de judecată

135 În temeiul articolului 69 alineatul (3) din Regulamentul de procedură, Curtea poate să repartizeze cheltuielile de judecată sau să decidă ca fiecare parte să suporte propriile cheltuieli de judecată în cazul în care părțile cad în pretenții cu privire la unul sau la mai multe capete de cerere. Având în vedere că acțiunea formulată de Comisie este admisă numai în parte, se impune să se decidă ca fiecare parte să suporte propriile cheltuieli de judecată.

136 Potrivit articolului 69 alineatul (4) primul paragraf din același regulament, statele membre care au intervenit în litigiu suportă propriile cheltuieli de judecată. Prin urmare, Republica Cehă, Republica Franceză, Republica Lituania, Republica Slovenia, Republica Slovacă și Regatul Unit suportă propriile cheltuieli de judecată.

Pentru aceste motive, Curtea (Marea Cameră) declară și hotărăște:

1) Prin impunerea unei condiții de cetățenie pentru accesul la profesia de notar, Republica Elenă nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 43 CE.

2) Respinge în rest acțiunea.

3) Comisia Europeană, Republica Elenă, Republica Cehă, Republica Franceză, Republica Lituania, Republica Slovenia, Republica Slovacă și Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord suportă propriile cheltuieli de judecată.

Semnături